ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS
Eastern Geographical Review

Araştırma Makalesi *Research Article* DOI: 10.17295/ataunidcd.1800481

Siyasi Coğrafya Açısından Filistin Gazze Şeridi

Palestine Gaza Strip from a Political Geography Perspective

Süleyman ELMACI[1]
Belçim ÖZTÜRK[1]
[1] Samsun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Samsun, Türkiye

ÖZ

Bu çalışma, Filistin'in (Gazze Şeridi) jeopolitik önemini ve stratejik konumunu ele almaktadır. Daha spesifik olarak çalışma, Filistin'in coğrafi koşullarını ve bunların siyasal ve ekonomik yansımalarını, bölgesel dinamikler ve küresel güç ilişkileri bağlamında incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, Filistin'in jeopolitik önemini ortaya koymak ve bu bağlamda, coğrafi konumunun ve tarihsel seyrinin Ortadoğu'daki siyasal ve ideolojik dönüşümleri ne şekilde etkilediğini ve küresel siyasette ne tür bir rol üstlendiğini analiz etmektir. I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Ortadoğu'daki siyasal dengelerde belirleyici bir alan olan Filistin, 1948'de İsrail'in kurulmasıyla birlikte ideolojik mücadelelerin ve jeopolitik karşılaşmaların merkezinde yer almıştır. Günümüzde de emperyal stratejiler ile karşı-hegemonik direniş pratiklerinin kesişim alanı olmaya devam etmektedir. Metodolojik olarak nitel bir yaklaşım benimsenmiş, ulusal istatistikler, tarihsel raporlar ve akademik çalışmalar sistematik bir biçimde incelenerek Filistin'in jeopolitik ve stratejik durumu irdelenmiştir. Bulgular, Filistin jeopolitiğinin yerel bir mesele olmadığını, bölgesel ile küresel siyasi gündemin şekillenmesinde belirleyici bir bağlama sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Filistin'in Akdeniz'e açılan stratejik noktası olan Gazze'nin, taşıdığı jeopolitik önem nedeniyle İsrail'in yayılmacı politikalarının merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi coğrafya, Filistin, Gazze, jeopolitik, Ortadoğu

ABSTRACT

This study examines the geopolitical importance and strategic location of Palestine (the Gaza Strip), focusing on its geographical conditions and their political and economic implications within the context of regional dynamics and global power relations. The primary objective is to analyze how Palestine's geographic location and historical trajectory have shaped political and ideological transformations in the Middle East and influenced global politics. As a decisive factor in Middle Eastern political balances since World War I, Palestine has remained at the center of ideological struggles and geopolitical confrontations since the establishment of Israel in 1948, continuing to serve as an intersection between imperial strategies and counter-hegemonic resistance. Adopting a qualitative approach, the study systematically examines national statistics, historical reports, and academic sources. The findings reveal that Palestinian geopolitics extends well beyond a local issue, playing a decisive role in shaping regional and global political agendas, and that Gaza—Palestine's strategic gateway to the Mediterranean—occupies a central place in Israel's expansionist policies.

Keywords: Political geography, Palestine, Gaza, geopolitics, Middle East

Giriş

Jeopolitik genel olarak, devletler veya idari organlar tarafından belirli bir coğrafi bölgeye ait veri ve bilgilerin analizi ve bunlara dayalı siyasi uygulamaların yapılmasıdır (Özgen, 2014). Jeopolitik, doğal unsurları sabit kalan ancak insan müdahalesiyle farklı özellikler kazanabilen unsurların, ülke yönetimindeki etkisini zaman ve mekâna bağlı olarak inceleyen siyasi coğrafya için bir araçtır (Elmacı, 2018; Sykulski, 2012). Bir düşünce ve uygulama alanı olarak jeopolitik, egemen siyasi kurumlar olarak ulus devletlerin kurulmasıyla bağlantılıdır (Flint, 2006).

19. yüzyılda siyaset uzmanları, "her şeyi açıklayan tek şey"i bulmak için dünya tarihinin geniş kapsamlı bir incelemesine jeopolitiği yerleştirerek (Granieri, 2015) kurumsal emperyalizm ve kapitalizmin sistematikleştiği mekânsal bilgi pratiğinin modern biçimini ürettiler. Sonuç olarak dünya coğrafyası, kara hâkimiyet (Mackinder, 1904), deniz hâkimiyet (Mahan, 1890), hava hâkimiyet (Seversky, 1921) ve kenar kuşak teorileri (Spykman, 1942) gibi bir dizi mekânsal kategorilerle temsil edildi. Jeopolitiğin egemen güçler için önemi ve buna dayalı rekabetin yarattığı gerilimler, 19.yy'dan bu yana dünya siyasetini etkileyen temel dinamik olmuştur. 21. yüzyılın başındaki jeopolitik çatışmalar ise, 19. yüzyılın güç mücadelelerini hatırlatan biçimde, olası bir hegemonik yeniden yapılanmanın işaretlerini ortaya koymuştur (Cecena, 2025).

Geliş Tarihi/Received 09.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted 21.06.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 30.06.2026

Sorumlu Yazar/Corresponding author: Belçim ÖZTÜRK
E-mail: belcim.ozturk@samsun.edu.tr

Cite this article:
Elmacı, S., & Öztürk, B. (2026). Palestine Gaza Strip from a political geography perspective. *Eastern Geographical Review,* (55), 61-73.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Dünya sistemi açısından önemi tartışılmayacak derece önemli olan bu bölge üzerindeki jeopolitik rekabet ve güç mücadelelerinin çoğu Irak, Suriye, Mısır ve Filistin'in tam kalbinde yer almaktadır (Deniz, 2013). Bu ülkelerden Filistin, emperyal hırsların ve işgal pratiklerinin merkezinde yer alarak ekonomik, ideolojik ve dini meselenin kesişim noktasında yer almıştır. Bu güç mücadelelerinin merkezinde coğrafi konum, dinsel merkeziyet ve tarihsel geçmişe dayalı stratejik unsurlar kümelenmektedir. Zira Filistin, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye'nin merkezinde yer almakta ve stratejik öneme sahip Akdeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Bununla beraber bu jeopolitik merkez, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudilerin kutsal mekanlarına ev sahipliği yapmakta ve bu nedenle özel bir önem taşımaktadır. Özellikle Gazze, Merkezi Kudüs olan ve çevresindeki bölgeleri iç içe daireler halinde gruplandıran 'Beyti Makdis Bereket Teorisi'nde Gazze, ikinci dairenin Kudüs'e en yakın iç kesiminde yer almaktadır (El-Awaisi, 2015).

Filistin'in kendine özgü jeopolitiğini şekillendiren bu dinamikler, 1917 Balfour Deklarasyonu ve 1947'de Birleşmiş Milletler 'in Filistin Planı sonrasında bölgeyi acımasız savaşların ve sömürgeci-yerleşimin mekânı haline getirmiştir. Ortadoğu coğrafyasında da kritik bir dönemin habercisi olan olan bu kırılma noktası, yeni jeopolitik dalgaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Anderson, 1987; Halliday, 2005; Lewis, 2022). Özellikle 1948'de İsrail'in kurulmasıyla başlayan bölgesel tepkiler ve sonrasında yaşanan Arap-İsrail savaşları, Filistin eksenli jeopolitik gelişmelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda Filistin, Ortadoğu'da kimi zaman birleştirici, kimi zaman ise istikrarsızlık yaratan bir jeopolitik alan olarak öne çıkmaktadır.

İsrail-Filistin arasında yaşanan çatışma yaygın olarak dünyanın en karmaşık sorunlarından biri olduğu kabul edilmektedir. Derin ve karmaşık tarihsel köklere sahip bu çatışmanın temeli, yüzyıl önce gerçekleşen sömürgecilik ve asimetrik güç ilişkilerine dayanan bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Bu temelde süregelen çatışma Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını sistematik olarak reddederken, İsrail'in bölgedeki askeri, politik ve ekonomik üstünlüğünü kurumsallaştırmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Batı Şeria, İsrail'in kolonileşme kurduğu, mekânsal ve yönetimsel olarak sistematik biçimde hükmettiği bir alan haline gelmiştir. Bu durum karşısında Gazze şeridi daha otonom bir bölge olarak kalmıştır. Ancak 2008 yılından beri İsrail tarafından ablukaya alınan Gazze'de de, insanlar yerinden edilmiş ve her türlü insani haktan ve hürriyetten mahrum bırakılmışlardır (Ziadah, 2025). Dahası, Gazze'nin sahip olduğu enerji kaynakları ve ticaret sektörü için elverişli konumu, İsrail'in işgal politikaları nedeniyle bölgesel kalkınma ve uluslararası iş birliği fırsatlarından mahrum kalmaktadır. Bu bağlamda 2008'den bu yana İsrail'in kuşatması altında olan Gazze, yalnızca kuşatma altındaki bir teritoryal alan değil aynı zamanda stratejik kontrol nesnesi ve daha geniş jeopolitik rekabetlerin bir çatışma noktasıdır (Hanafı, 2025). Gazze İsrail'in ontolojik varlığını tesis ettiği bir mekân değil, aynı zamanda stratejik konumu ve ideolojik yörüngesi nedeniyle izlenmesi ve "kontrol" altında tutulması gereken bir yer olarak algılanmıştır. Nitekim Gazze, Filistin halkı ve direniş hareketinin kolektif mekânıdır: Filistin'in bağımsızlığına ilişkin talepler Gazze'de ilan edildi, İsrail'le karşı ilk direniş hareketleri Gazze'de ortaya çıktı, ilk intifada Gazze'de başladı ve Hamas Gazze'de kuruldu (Filiu, 2014, s. 59). Bu bağlamda Gazze'den Filistin davasına oradan da bölgesel hareketlere dayanan direniş ve mücadele Gazze dinamiğinde şekillenmiştir. Dolayısıyla, Gazze Şeridi yalnızca bir çatışma alanı değil; sömürgeci-yerleşimin genişlemesi ile ve territoryanın yeniden tasarlanmasının kesişmesinde ortay çıkan jeopolitik bir alandır (Juraev, 2025).

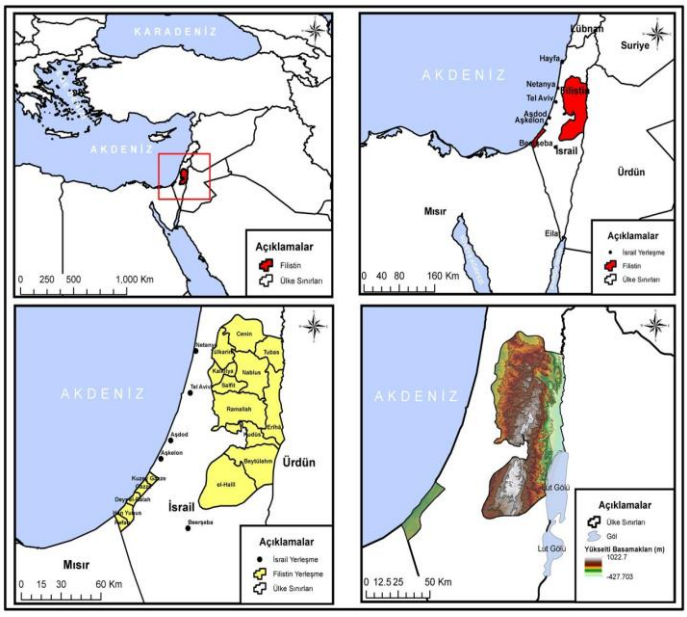
Filistin'in Coğrafi Konumu

Coğrafi konum, bir ülkenin veya bölgenin dünya haritasındaki konumu, stratejik rotalardaki yerini ve komşuları ile etki alanı içindeki diğer ülkelerle olan ilişkisi olarak tanımlanır (Doğan ve Bostan, 2025, s. 84). Günümüz Filistin'inden farklı olarak tarihsel Filistin, farklı dönemlerde değişen sınırlar içinde tanımlanmış olmakla birlikte, genel olarak Bilâdü'ş-Şam (Büyük Suriye) coğrafyasının güney kesiminde yer alan ve Akdeniz ile Şeria Vadisi arasında uzanan bölgeyi ifade etmekteydi (Lewis, 1980, s. 5).

Tarihi Filistin coğrafyasının aksine, günümüzde Filistin toprakları İsrail tarafından bölünen ve kontrol altında tutulan Batı Şeria ve Gazze'den oluşmaktadır. Batı Şeria ve Gazze Şeridi coğrafi olarak birbirinden ayrı iki bölge olsalar da jeopolitik olarak bütünleşik bir birimdir (Dudeen, 2001). Bu bağlamda Filistin kuzey yarımkürede, Akdeniz iklim kuşağında, yaklaşık 31° ve 33° kuzey enlemleri ile 34° ve 35,5° doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bu sınırlar içerisinde yer alan Filistin'in coğrafi alanı 6, 020 km² olarak tanımlanmakta ve doğuda Ürdün Nehri, kuzeyde İsrail ve Lübnan sınırı, batıda Akdeniz kıyıları (Gazze Şeridi dahil) ve güneyde Akabe Körfezi'ne kadar uzanan Negev Çölü'nü kapsamaktadır (Smith, 2019). Batı Şeria bölümü, oldukça karmaşık bir coğrafi yapıya sahip olup, 5, 655 kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır (Abu-Sitta, 2010). Doğusunda Ürdün Nehri ve Ölü Deniz, batısında İsrail ile sınırlanmıştır. Gazze Şeridi ise, Akdeniz'in doğu sınırında yer almakta olup, kuzey ve doğusunda İsrail, güneyinde Mısır ile sınır komşusudur. Lokasyonel olarak Kuzey-Güney uzanan bir şerit görünümünde olan Gazze, toplam 365 km²'lik bir alana yayılmış ve uzunluğu 40 km'den biraz fazla ve en geniş noktası sadece 12 kilometredir (Ali, 2002). Güneyinde Refah, güneybatısında Han Yunus, kuzeybatısında Beyt Lahiya ve kuzeyinde Cebaliye ve Gazze yerleşim yerleri yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1

Filistin'in Lokasyon Haritası.

Filistin coğrafyası, kıyı ovasından Ürdün Vadisi'ndeki el-Ghor bölgesine, dünyanın en alçak noktası olan Ölü Deniz'den orta kesimlerdeki dağlık sırtlara kadar uzanan topografyasıyla sınırlı bir alan içerisinde birbirinden farklı arazi çeşitliliği sunmaktadır (Abu-Sıtta, 2010, s. 22). Topoğrafik açıdan birbirinden uyumsuz özellikler sergileyen coğrafya, Akdeniz kıyı şeridi, kuzeyden güneye dağ silsilesinin bulunduğu ortadaki platolar ve Ürdün Vadisi olmak üzere üç parçadan oluşur. Batı Şeria merkezinde Nablus (Samiriye), Yahuda ve Cebel El-Halil dağlarının olduğu engebeli ve dağlık (ortalama 700 ila 900 metre arasında) alanlardan oluşur (Dudeen, 2001). Batı Şeria'nın en önemli yerleşim alanları kuzeyden güneye olmak üzere Cenin Dağları çevresinde yer alan ve aynı isimle adlandırılan Cenin; Nablus dağları üzerinde Nablus; kuzeybatıda Ramallah; ve Batı Şeria'da Hebron dağları üzerinde El-Halil'dir. Gazze Şeridi ise Sina Yarımadasının hemen kuzeydoğusunda Akdeniz boyunca yaklaşık 365 kilometrekare bir alanı kapsayan ve nispeten düz bir kıyı ovasında yer almaktadır.

Akdeniz ikliminin etkisi altındaki Filistin'de iklim koşullarının en belirgin özelliği, ekim sonundan nisan ortasına kadar süren yağışlı kış dönemi ile ardından gelen altı aylık kurak yaz mevsimidir. Batı Şeria'da yıllık yağış miktarı 685 mm'den fazla olup kuzeybatıdaki en yüksek rakımlı alanlarda görülür ve güneybatı ve güneydoğuda Ölü Deniz boyunca 100 mm'nin altına düşer (Dudeen, 2001). Eriha'da 150 mm dolayında seyreden bu değer, Gazze'de 370 mm'ye yükselmektedir. Kıyı ovasında yaklaşık 500 mm'ye ulaşan ortalama yağış miktarı, iç kesimlerdeki yüksek alanlarda 600-800 mm bandına çıkmaktadır (Abu-Sıtta, 2010, ss. 22-23).

Batı Şeria ve Gazze'nin farklılaşan coğrafi görünümleri, her iki bölgedeki su kaynaklarıyla daha belirginleşmektedir. Batı Şeria'da yer alan ve Ürdün Vadisi boyunca uzanan Ürdün Nehri, kaynağını Filistin'in kuzeydoğusundaki Banyas yakınlarından alarak güneydoğu yönünde akmakta ve Ölü Deniz'e dökülmektedir. Toplam uzunluğu 252 km olan nehir, Hermon Dağı eteklerinden doğarak alçalan bir vadi boyunca akışını sürdürmekte ve Filistin'i kuzey-güney doğrultusunda kat etmektedir (Abu-Sitta, 2010). Akışı sırasında çeşitli yan kollarla beslenen nehir önce Hermon Gölü'ne ardından Taberiye Gölü'ne ulaşmaktadır. Oradan ise, Yarmuk Irmağı ve Zerka Vadisi'nin sularını alarak 110 km boyunca kıvrımlı bir yol izler ve sonunda deniz seviyesinden 395 metre aşağıda bulunan Ölü Deniz'e dökülür (Yücel, 2012, s. 11). Ürdün nehri ayrıca Batı Şeria'nın en verimli arazilerini de beslemektedir. Tüm bunların yanı sıra, Filistin coğrafyasının en önemli problemi temiz su kaynaklarına erişim ve kullanımdır. Zira 1967'den bu yana tüm su kaynakları, İsrail ordusu tarafından kontrol edilmektedir. Bu nedenle Filistinlilerin yeni su altyapısı inşa etme ya da mevcut olanların bakımını yapmaları İsrail'in iznine bağlıdır (Sánchez, 2022).

Beşerî Coğrafya Özellikleri

Nüfus ve göçler

Filistin coğrafyasının en önemli konusu nüfus, göç ve buna bağlı politika ve uygulamaladır. Nüfus, Filisin ile İsrail arasında hem demografik dengeyi hem de siyasi geleceği doğrudan etkilediği için büyük bir önem taşır. Bilindiği gibi İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi, nüfus ve göç politikalarıyla doğrudan ilişkili olarak bir dizi toprak hakkı ve yerleşim politikası ile mümkün olmuştur (Bowersock, 1985; Pappe, 2022). Avrupa'daki modernleşme, uluslaşma ve kolonileşme süreçlerini takiben 19. yüzyılın ortalarında Filistin topraklarına Yahudi göçü gerçekleşmiştir (Levy, 2002). Bununla beraber Siyonist milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla bu göç akını doğrudan bir politika haline gelmiş ve Avrupalı Yahudilerin 1948'de Filistin topraklarına akın etmesiyle 1949'da nüfus dengelerini ciddi ölçüde değiştirmiştir. Eş zamanlı olarak, Orta Doğu ülkelerindeki birçok Yahudi topluluğu, devletin aktif yardımıyla İsrail'e taşınmıştır (Lewin-Epstein ve Cohen, 2019). Bu göçlerin Filistin topraklarını dramatik bir biçimde nasıl değiştirip dönüştürdüğü Osmanlı İmparatorluğu ve İngiliz Manda Yönetimi arşivlerine bakıldığında daha iyi okunabilir. 1914-1915 yıllarında Filistin'in nüfusu 722 143 olup, bunun 602 377'si Müslüman, 81 012'si Hıristiyan ve 38 754'ü Yahudi'dir. Bu dönemdeki Yahudi nüfusunun 12 332'si Osmanlı tebaasıyken geri kalanı Avrupalı göçmenlerdir (Abu-Sıtta, 2010). Mandater hükümet tarafından 1931 yılında yapılan nüfus sayımına göre ise Filistin'in toplam nüfusu 1 035 821 olarak verilmiş olup, bunların 759 712'si (%73) Müslüman, 174 610'u (%17) Yahudi, 91 398'i (%9) Hristiyan ve 10 101'i diğerleriydi (Mills, 1932). Nihayetinde 1946 yılında toplam Filistin nüfusu 1 952 920 iken Yahudi nüfusu 583 327 olmuştur (Abu-Sıtta, 2010, s. 29). 2003-2004 itibarıyla, İsrail, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepelerindeki toplam nüfusun %51 Yahudi ve %49 Filistinli Arap olarak sayılmıştır (Hammond, 2014).

Yerleşim birimleri ve nüfus yoğunluğu

Filistin'de yerleşim birimlerinin nüfus dağılımı ve yoğunlukları incelendiğinde, Batı Şeria ile Gazze Şeridi'nin yüksek nüfuslu bölgeler olduğu görülmektedir. Batı Şeria'da El-Halil, Ramallah, Beytüllahim, Eriha ve Neblus, sahip oldukları geniş yüzölçümleri ve nüfus yoğunluklarıyla öne çıkan önemli

yerleşim alanlarıdır (PCBS, 2021). Bölge genelinde nüfus yoğunluğu dengeli bir dağılım gösterse de bazı şehirlerde belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin, Kudüs'te kilometre kare başına 1 365 kişi düşerken, Eriha ve El-Ağvar'da bu değer 91 kişi/km²'dir. Bu manzara, bölge içi nüfus yoğunluğu farklarının somut bir göstergesidir. Gazze Şeridi ise Batı Şeria'dan belirgin biçimde farklılaşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1

2021 Yılına Göre Filistin'in Nüfus Yoğunluğu ve km²'ye Düşen Kişi Sayısı (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2021)

Bölge	Alan (km²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu (km²)
Filistin Devleti	6 025	5 290 925	878
Batı Şeria	5 660	3 154 418	557
Cenin	583,7	342 396	587
Tubas ve Kuzey Vadileri	408,7	66 628	163
Tulkarim	246,5	200 629	814
Nablus	598,5	419 589	701
Kalkilya	165,3	123 002	744
Salfit	205,2	83 050	405
Ramallah ve El-Bireh	855,3	358 902	420
Eriha ve El-Ağvar	593,4	53 802	91
Kudüs	345,0	476 949	1 383
Beytüllahim	660,3	237 271	359
El Halil	1 000,0	792 200	792
Gazze Şeridi	365,0	2 136 507	5 853
Kuzey Gazze	62,0	423 726	6 832
Gazze	69,4	722 350	10 412
Deir Al-Balah	56,0	306 663	5 475
Han Yunus	109,7	419 892	3 826
Refah	63,1	263 876	4 182

Gazze yaklaşık 2 milyon 136 bin nüfusuyla kilometrekare başına ortalama 5 853 kişilik son derece yüksek bir yoğunluk sergilemektedir. Gazze'de, en yüksek yoğunluk 9 683 kişi/km² ile Gazze kenti merkezindeyken en düşük yoğunluk ise kilometrekareye 4 182 kişi ile Mısır sınırındaki Refah'ta görülmektedir.

Ekonomik özellikler

Filistin ulusal veri merkezi 2020 yılı verileri, ülke ekonomisinin sektörel dağılımında hizmet sektörünün baskın konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Gazze Şeridi'nde hizmet sektörü, ekonomik faaliyetlerin %54,7'sini oluşturaran birincil sektör konumundadır. Bunu %20,5'lik pay ile ticaret ve turizm sektörü, yaklaşık %6'lık pay ile madencilik sektörü izlemektedir. Batı Şeria'da da benzer sektörel dağılım söz konusudur. Nitekim, çalışan nüfusun %30,1'lik oranı hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Ticaret ve turizm sektörü ise %21,7; inşaat sektörü %21,0 oranında paya sahiptir. Buna karşılık madencilik ve taş ocakçılığı %15,1 düzeyindedir (PCBS, 2020). Bu dağılım, Filistin ekonomisinde hizmetler ve ticaret faaliyetlerinin belirleyici bir rol oynadığını, tarım sektörünün ise sınırlı bir istihdam kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Filistin kimliğinde köklü bir yere sahip (Sánchez, 2022) olan tarım sektörünün düşük olması, ülkenin arazi koşullarıyla ilişkilidir. Filistin topraklarında toplam alanın yalnızca yaklaşık üçte biri, yani 1,980 milyon alanı tarıma elverişli kabul edilmektedir. Tarıma elverişli bu alanların %90,6'sı Batı Şeria'da iken yalnızca %9,4'ü Gazze Şeridi'ndedir. Genel olarak yağış miktarına bağlı olarak değişmekle birlikte, bölgenin birçok yerinde tarımsal üretim süreklik göstermektedir (Yücel , 2012, s. 17). Nitekim Batı Şeria'nın subtropikal bitki örtüsü, bu yerleşim bölgesine tarımsal üretimi çeşitlendiren verimli ovalar ve topraklar kazandırmıştır. Ayrıca, bölgede çok çeşitli tahılların yanı sıra geniş bir yelpazede meyve ve işleme ve ihracata uygun ürünler yetiştirildiği gözlemlenmektedir (Karaman, 1996). Genel olarak yağış eksikliği, tarımsal üretimde kontrol edici faktördür. Bu nedenle tahıl yetiştiriciliği bölgede en önemli faaliyettir. Özellikle arpa, kışlık buğday, darı ve susam mahsulleri sıklıkla Nablus, Cenin ve Ramallah'ı kapsayan Batı Şeria'da yetiştirilmektedir. Buğday ve arpanın yanı sıra Filistin'de zeytin yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Gazze şeridinin en karakteristik ve sembolik meyvelerinin başında zeytin gelmektedir. Bölgede yetiştirilen diğer tarımsal ürünler arasında üzüm ve limonun yanı sıra çeşitli narenciye türleri de önemli bir yer tutmaktadır (Abu-Sıtta, 2010).

Doğal kaynaklar

Filistin'in yer altı rezervlerine bakıldığında, Ölüdeniz 'den elde edilen tuz ve yan ürünlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Batı Şeria'da, büyük çoğunluğu El Halil ve Beytüllahim çevresinde yoğunlaşan 222 ila 255 arasında taş ocağı bulunmaktadır. Söz konusu ocaklar, nitelik ve rezerv bakımından bölgenin en önemli doğal kaynak unsurları arasında yer almaktadır. Ayrıca Ölü deniz çevresindeki petrol ve gaz kaynaklarının da Filistin'in iç kullanımına yeterli olduğu ifade edilebilir (Sánchez, 2022). Bölgenin güneyinde az miktarda fosfat, bakır, demir, uranyum, manganez, kireç taşı ve sülfür gibi doğal kaynaklar bulunur (Karaman, 1996).

Yöntem

Bu çalışmada nitel bir yaklaşım benimsemiştir. Çalışmada, incelenen vakanın derinlemesine incelenmesi ve betimlenmesi (Merriam, 2018) amacına uygun olarak durum/vaka analizi kullanılmıştır. Durum analizinde araştırma sorunsalı etrafında belirlenen analiz birimi üzerinden veriler toplanmakta ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (Kürüm, 2021). Bu bağlamda Filistin'in jeopolitik ve stratejik önemini, özellikle Gazze Şeridi bağlamında incelemek için önceki araştırmaları toplamak ve sentezlemek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Konunun amacına uygun olarak akademik çalışmalar, raporlar ve bölgesel analizler sistematik olarak incelenmiştir. Literatür taraması, hem tarihsel arka planı hem de güncel jeopolitik tartışmaları kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle ulusal (Filistin Merkez İstatistik Bürosu) ve uluslararası kuruluşların (Birleşmiş Milletler) raporlarını ve politika metinlerini değerlendirmek için belgesel analiz kullanılmıştır. Çalışmada, siyasi coğrafya ve jeopolitik teoriler bağlamında tarihi olayların yorumlanmasına olanak tanıyan yorumsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Elde edilen veriler karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınmış ve Filistin'in (Gazze) bölgesel ve küresel düzeydeki jeopolitik konumunun etkileri çok boyutlu bir çerçeve içinde sunulmuştur.

Bulgular

Filistin Topraklarının Tarihsel ve Sosyopolitik Yapısı

Uzun bir tarihi geleneğe sahip çoğu ülkede olduğu gibi, modern Ortadoğu'da da geçmiş aynı zamanda bugündür (Bowersock, 1985). Bu nedenle Filistin topraklarının tarihsel geçmişi ve modern dönem krizleri ancak tarihin arkeolojisini yapmakla anlaşılabilir. Modern Ortadoğu'nun en temel ve süregelen sorunlarından biri, 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla başlayan ve sonraki işgal süreçleriyle şekillenen Filistin meselesidir. Dini, tarihi ve jeopolitik boyutlarıyla Filistin meselesi birçok çatışmanın kesişim noktasında yer almakta ve bölge siyasetinin en tartışmalı konularından birini oluşturmaktadır. Sorun en temelde, "aynı topraklarda yaşayıp bu topraklar üzerinde hak iddia eden, bunu gerçekleştirirken de birbirlerinin varlığını ve meşruiyetini sorgulayan ya da kabul etmeyen iki devlet arasındadır" (Yıldırım, 2021, s. 3843). İki ülke arasında yaşanan çatışmanın tarihsel bağlamını 1948 yılında İsrail'in kuruluşuna oturtmak mümkündür. Ancak, sorunun başlangıcı 19. yüzyılın ortalarına kadar dayanmaktadır. Özellikle Avrupa'da yaşadıkları uzun yıllar boyunca kötü muameleye maruz kalan Yahudi topluluklar arasında "Siyon'a" dönme fikrini içeren düşüncelerin, 19. yüzyıl ortalarında Rusya ve Polonya'da ortaya çıkması (Ataş, 2024, s. 38) sorunun başlangıcı niteliğindedir. Ancak yaklaşık dört asır Osmanlı hâkimiyeti altında kalan, ardından İngiliz Manda Yönetimi'ne geçen bu toprakların tarihsel sürecine kısaca bakıldığında, bölgenin yaşadığı trajik öykünün ve mevcut sorunun kökleri daha iyi kavranabilir

Filistin, 1516 yılında Mercidâbık Muharebesi'nin ardından Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve I. Dünya Savaşı'nın sonuna dek Osmanlı Devleti'ne bağlı bir bölge olarak kalmıştır (Ediz, 2015). Bu süreçte, 1830 yılına kadar 'Arz-ı Filistin' olarak anılmış ve Şam eyaletine bağlı bir idari birim olarak yönetilmiştir (Karaman, 1996). Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tarihsel kırılma anları, Filistin'in kaderini tayin eden önemli gelişmelere zemin hazırlamıştır. Osmanlı yönetiminin ilk üç yüzyılı boyunca Filistin, dış etkilere büyük ölçüde kapalı ve nispeten istikrarlı bir bölge olarak kalmıştır. 16. yüzyılda refah içinde olan Osmanlı Filistin'i, 17. yüzyılda ekonomik ve siyasi bir gerileme evresine girmiştir. 18. yüzyılda Osmanlı'nın bölge üzerindeki kontrolü giderek dolaylı ve zayıf hale gelmiştir (Bickerton & Khalidi, 2025). Bu dönemde Napolyon Bonapart'ın Orta Doğu'da nüfuz kurma girişimleri bölgeyi daha da istikrarsızlaştırmıştır. Napolyon'un Mısır üzerinden Yafa'ya doğru ilerlemesi engellenmiş olsa da bu gelişme Filistin'i Batılı güçler için daha erişilebilir hale getirmiştir. Yaygın görüşe göre Filistin'in tarih yazımı Napolyon'un ordusunun on sekizinci yüzyılın sonunda Filistin ve Suriye'ye girmesiyle başlar (Pappe, 2022). Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın yönetimi altında Avrupalı devletlerle kurulan ilişkiler sonucunda Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflaması, Avrupalı güçlerin Filistin ve Kudüs'te konsolosluklar açmasını ve misyonerlik faaliyetleri yürütmesini mümkün kılmıştır. Batılı aktörlerin Kudüs'teki kültürel, dini ve siyasi girişimleri özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğunlaşmıştır. Bu süreçte başta İngiltere olmak üzere bazı Batılı devletler Yahudi cemaatlerine yönelik korumacı bir politika izlemeye başlamış ve bu tutum Filistin'deki siyasi dinamikleri kökten etkilemiştir (Karaköse, 2018).

I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'daki toprakları, Avrupalı devletler arasında bölünmüş ve bölgesel düzeyde manda sistemi kurulmuştur. Bu tarihsel süreçte genelde Ortadoğu, özelde ise Filistin'in kaderini önemli ölçüde etkileyen gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan ilki, Hüseyin-McMahon yazışmaları, ikincisi İngiltere ve Fransa arasında imzalanan 16 Mayıs 1916 tarihli Sykes-Picot Antlaşması ve üçüncüsü 1917'de Yahudilere "ulusal vatan" vaad eden Balfour Deklarasyonudur. Muğlak vaatler ve söylemlere göre oluşturulan bu antlaşmalardan ilki, Filistin'in geleceğini Arap dünyasındaki bir Arap Haşimi krallığının geleceği ile ilişkilendiriyordu; ikincisi, Filistin'i İngiliz-Fransız sömürge yönetimi altına almayı öneriyordu; sonuncusu ise Filistin'i gelecekteki bir Yahudi devleti olarak öngörüyordu (Pappe, 2022, ss. 108-109). Tüm bunlar, 1917'de İngiliz hükümetinin Filistin'de bir Yahudi vatanı kurulması konusundaki taahhüdünü açıklamasıyla açıklığa kavuşmuştur. Gerçekten de, Siyonistlerin uluslararası alanda "ulusal vatan" taleplerini meşrulaştırma hedefi, İngilizlerin yoğun çabaları ve desteği ile ve nihayetinde 1917'deki Balfour Deklarasyonu ile gerçekleştirildi. Bu bağlamda nüfusun %10'undan azını oluşturan Yahudiler tarafından 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması, İngilizlerin desteği sayesinde mümkün oldu (Ataş, 2024, s. 41). Süreç içerisinde Nazi Almanya'sında yaşanan Yahudi soykırımı önemli etken olsa da, Siyonist hareketin "ulusal vatan" ilan ettiği Filistin topraklarına göç ve yerleşim politikaları 1948'de İsrail'in kurulmasında öncü rol oynamıştır.

Günümüz İsrail devleti, Birleşmiş Milletler 'in 1947 yılında Araplar ile Yahudiler arasında artan çatışmayı önlemek için Kudüs ve Beytüllahim uluslararası garantörlük altında olmak üzere Filistin'in Yahudi ve Arap devletlerine taksim edilmesi fikri ile ilk meşruiyetini kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Taksim Planı'na göre, Filistin topraklarının %43'ü (11.800 km²) Araplara, %57'si (14.500 km²) ise Yahudi devletine ayrılmıştır. Kudüs'ün ise taraflardan bağımsız, özel bir uluslararası statü altında yönetilmesi kararlaştırılmıştır (Fildiş, 2012). Bu karar, başta Filistinliler olmak üzere diğer bölge ülkeleri arasında sert tepkiyle karşılandı. Öyle ki, İsrail'in 14 Mayıs 1948 yılında kuruluşunu ilan etmesinden tam bir gün sonra Arap devletleri (Ürdün, Irak, Suriye, Mısır ve Lübnan) İsrail'e savaş açmışlardır.

1948'de İsrail'in kurulması, Araplar arasında yeni bir siyasetin doğuşunu tetiklemiştir (Halliday, 2005). 1948 Arap-İsrail Savaşı olarak adlandırılan ilk bölgesel savaşta "Arap Devletleri askerî açıdan sayıca çok üstün olmalarına ve savaşın ilk günlerinde başarılı olmalarına (Mısır Gazze'yi, Ürdün Kudüs'ün doğu kesimi dahil, Batı Şeria'yı almıştır) rağmen İsrail karşısında yenilmişler ve 1949 yılında savaş son bulmuştur (Yıldırım, 2021, s. 3847; Kemiksiz, 2018, s. 133). Savaş sonrasında İsrail, BM planıyla kendisine verilen toprakları korumakla kalmayıp, Filistin Arap devletinin kurulması planlanan toprakları da kontrolü altına almayı başarmıştır (Ataş, 2024, s. 45). Filistin toplumu açısından büyük bir hayal kırıklığı olan bu savaşın önemli bir sonucu da 500.000-100.0000 arasında Filistinlinin mülteci konumuna düşmesiydi. Filistin meselesinde yaşanan bu hezimet ile pan-

Arabizm ideolojisi bölgede siyasi iklimi etkilemiş ve özellikle Mısır ve Suriye'de önemli gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Nitekim 1952 devrimi ile Cemal Nasır'ın milliyetçi, sosyalist ve anti-emperyalist yönetimi Mısır'ı olduğu kadar Arap dünyasını da derinden etkileyen bir süreci başlatmıştır.

Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmeye yönelik girişimi ve İngiltere, Fransa ve İsrail'in önleyici politikaları 1956'da İsrail-Arap savaşını yeniden tetiklemiştir. Süreç içerisinde David Ben Gurion liderliğindeki İsrail, Mısır'a bir saldırı planlamak için İngiltere ve Fransa ile gizli görüşmeler başlatmıştır. Buna göre İsrail ilk saldırıyı başlatacak, İngiliz ve Fransızlar da 'savaşanları ayırma' bahanesiyle Süveyş Kanalı'nı işgal edecekti. Plan işe yaramış ve İsrail 29 Ekim 1956'da Mısır'a saldırmış ve hemen ardından İngiliz ve Fransızlar müdahale etmiştir (Halliday, 2005, s. 113). İsrail'in işgali, 29 Ekim 1956 tarihinde Sina Yarımadası'na yönelik bir askerî harekâtla başlamıştır. Ardından İngiltere ve Fransa, paraşüt birlikleri indirerek Süveyş Kanalı'nı kısa sürede işgal etmişlerdir (Yalçın, 2021, s. 70). Buna karşılık ABD ve Sovyetler Birliği'nin bu müdahaleye yönelik sert tepkileri, İngiltere, Fransa ve İsrail'in bölgeden geri çekilmesine neden olmuş; böylece Süveyş Kanalı yeniden Mısır'ın kontrolüne geçmiştir.

Arap devletlerinin İsrail ile savaşlarında aldıkları yenilgiler Filistin halkında derin bir umutsuzluk yaratmış ve yeni politikaları tetiklemiştir. Öyle ki, İsrail'in işgal politikalarıyla baş etmenin tek yolu siyasi ve askeri örgütlenme olduğuna karar vermişlerdir. Nihayetinde bazı Filistinliler, gizli örgütlenmeler aracılığıyla İsrail'le saldırılar düzenlemiştir. Bununla beraber 1960'lı yılların ikinci yarısına doğru Arap coğrafyasında çatışmaların artması, Filistinli gizli direniş gruplarının eylemleri ve İsrail'in Arap ülkelerine yönelik misillemelerinin artması üzerine Cemal Abdülnasır'ın girişimiyle Mısır'da toplanan ilk Arap zirvesi, Arap dünyasında birliği sağlamak ve direniş gruplarını merkezi kontrol altında tutmak amacıyla Filistin halkının ayrı bir kimlik altında örgütlenmesine karar vermiştir (Karaman, 1996). Bu süreçte yürütülen siyasi ve örgütsel çabalar, 1964 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kurulmasıyla somut bir yapıya kavuşmuştur. Öte yandan, İsrail ile Mısır arasındaki gerilim, Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır'ın İsrail sınırında konuşlanmış Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün geri çekilmesini talep etmesiyle en üst düzeye ulaşmıştır. Bununla da yetinmeyen Cemal Abdülnasır, Kızıldeniz'in giriş noktasında yer alan Tiran Boğazı'nı İsrail gemilerine kapatarak tansiyonu daha da artırmıştır. Buna karşın 1956'da istediğini alamayan İsrail, 5 Haziran 1967 sabahı ani bir saldırı düzenleyerek Mısır hava kuvvetlerini birkaç saat içinde etkisiz hale getirdi (Halliday, 2005, s. 116). Suriye ve Ürdün'ün katılımıyla başlayan ve Altı *Gün Savaşı'nda* İsrail, Doğu Kudüs'ü kontrol altına almış ve yendiği devletlerden (Mısırdan Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası, Suriye'den Golan Tepeleri ve Ürdün'den Batı Şeria) kazanımlar elde etmiştir. Altı gün savaşları ile Arap ülkeleri ve İsrail arasındaki güç dengesine artık Filistin doğrudan dahil olmuştur. Söz gelimi, Filistin Kuruluş Örgütü'nün en etkili grubu olan el-Fetih, Filistin mücadelesinin Arap ülkelerinin bağımsız bir şekilde yalnızca Filistinli kimliği temelinde yürütülmesinin başarıya ulaşmanın en etkili yolu olduğunu savunmuştur. Özellikle 1970'lerde, Mısır'ın İsrail'i tanımasının ardından Arap milliyetçiliğinin giderek güç kaybetmesi Filistinlileri mücadelelerinde yalnız bırakmıştır (Özkoç, 2009, s. 173). Sonuç olarak, El Fetih liderleri 1 Ocak 1965'te silahlı direnişi başlatmaya karar verdiler ve böylece İsrail'e karşı bağımsız bir kampanya başlattılar (Karaman, 1996).

El-Fetih, Filistin Kurtuluş Örgütü içerisindeki diğer radikal gruplardan ayrı bir politika izleyerek uluslararası arenada Filistin meselesinin baş muhatabı olmayı başarmış ve İsrail ile zaman zaman diyalog kurmuştur. Özellikle 1991 Madrid konferansı, 1993 Oslo süreci ve 2000'de Camp David zirvesi bunlar arasında en önemlileridir. Tüm bu gelişmeler, İsrail'e daha radikal yaklaşan grupların yeni bir mücadele başlatmasına neden olmuştur. 1967'li yıllarda Müslüman Kardeşler 'in Filistin'deki temsilcisi olarak ortaya çıkan ancak Filistin'e özgü bir politika geliştiren Hamas (İslami direniş hareketi/Harakat al-Muqawama al-Islamiya), İsrail-Filistin çatışmasının en önemli aktörü olarak belirmiştir. Hamas, Fetih hareketinin siyasi eylemlerine karşılık tam bağımsız Filistin davasını savunan, İsrail ile barışın tam anlamıyla mümkün olmadığını düşünen Gazze şeridinde konumlanan bir harekettir. Hamas, İntifada sürecinde üstlendiği aktif rol ve benimsediği silahlı direniş stratejisiyle Filistin meselesinde yeni bir siyasal ve ideolojik kırılma yaratmıştır. 1987 yılının sonunda başlayan Birinci İntifada sürecinde, Filistinliler ortak bir direniş bilinciyle hareket ederek İsrail işgaline karşı fiili tepkilerini ortaya koymuşlardır. İntifada 'ya Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) öncülük etmiş olsa da, Hamas güç kazanmış ve Filistin direnişi içerisinde belirleyici bir aktör konumuna yükselmiştir (Özkoç, 2009, s. 173). 2000 Eylülünde başlayan ikinci İntifada ile birlikte Hamas ve diğer grupların bir dizi radikal saldırıları gerçekleşmiş ve o zamana dek yürütülen barış görüşmeleri sekteye uğramıştır (Arı, 2017). Hamas'ın Filistin halkı arasındaki toplumsal desteği 2005'teki yerel seçimlerde ve özellikle 2006'daki genel seçimlerde elde ettiği başarı ile görünür hale gelmiş ve bunun hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde önemli yansımaları olmuştur. Zira Hamas'ın seçim zaferi başta uluslararası toplum tarafından ciddi bir endişeyle karşılanmış ve başta Batılı aktörler olmak üzere birçok devletin Filistin'e mali yardımlarını askıya almasıyla somutlaştı (Turner, 2006). Nihayetinde Hamas 2007'de Gazze Şeridi'nde fiili iktidarı ele geçirmiş ve kendisini bir yandan Gazze hükümeti, diğer yandan da İsrail'e karşı silahlı mücadele yürüten bir direniş hareketi olarak konumlandırmıştır (Byman, 2024).

Filistin'in jeopolitiği

20. yüzyılın başlarında itibaren Filistin, emperyalizme karşı direnişin, Arap milliyetçiliği ideallerinin ve ümmet temelli siyasal söylemlerin şekillendiği ve yoğunlaştığı bir mücadele alanı olmuştur. İngiliz mandater yönetimin Yahudileri bölgeye yerleştirme planının eyleme geçmesiyle, Filistin jeopolitiği ağırlıklı olarak İsrail'le karşı mücadele üzerinden tanımlanmıştır. Nitekim 1948'de İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi, çevredeki Arap devletleri ve Yahudi devleti fikrini tamamen reddeden tüm Arap dünyasıyla sert bir jeopolitik mücadelenin ortasında gerçekleşti (Benziman, 2023). Bu mücadele şekli, bölgede yeni stratejik hamlelerin ve ideolojik yörüngelerin de kuvvetlenmesini tetikleyen daha geniş jeopolitik sonuçlar

doğurmuştur. Bu çerçevede, Arap milliyetçiliği ve birliği idealleri, emperyalist güçlere karşı direniş söylemleri, İslam ümmetine dayalı siyasal birlik arayışları, din temelli dayanışma pratikleri ve belki de en önemlisi İslam coğrafyasının liderliğine dair kurumsal ve ideolojik mücadele biçimleri ortaya çıkmıştır. Arap milliyetçiliği bağlamında İsrail'in kuruluş sürecine denk gelen, Arap-İsrail savaşları (1948, 1956 ve 1967) savaşları, 1969-70 1973 1978'de Lübnan'ın işgali (Khalidi, 1985) Filistin jeopolitiğinin bir sonucudur.

Müslüman ülkelerde Filistin problemi, Arap milliyetçiliği, pan-Arap idealleri ve sosyalist İslamcı hareketler dahil olmak üzere Orta Doğu'daki çok çeşitli ideolojik yönelimler üzerinde derin bir etki yaratmıştır. 1979 İran Devrimi'nden bu yana Filistin sorunu, ideolojik yakınlık ve İran'ın Orta Doğu'daki konumu ve stratejileri nedeniyle İran ve askeri yapılarında büyük önem taşımaktadır (Reyhanoğulları ve Özgen, 2023). İran jeopolitiğini tanımlayan Şii hilali; Irak, Suriye ve Lübnan'a kadar uzanan bir alanı ifade etmekte ve bir Şii uyanışı olarak adlandırılmaktadır (Avcı, 2023). Tahran'ın merkezinde yer aldığı "Şii Hilali", İran İslam Cumhuriyeti'nin ideolojik çizgisine yakın devlet ve silahlı gruplardan oluşan bölgesel bir ittifak olarak şekillenmiştir. Bu yapı içerisinde Beşar Esad liderliğindeki Suriye rejimi, Lübnan'daki Hizbullah, Irak'taki Şii milis gruplar, Yemen'deki Husiler ve hatta mezhepsel olarak farklılık gösterse de İran'la stratejik çıkarlar temelinde yakınlaşan Hamas ve Filistin İslami Cihat yer almaktadır (Zimmt, 2025). Özellikle Hizbullah'ın söyleminde, Kudüs'ün kurtarılması bölgesel direniş hattının en kapsamlı hedeflerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Hamas ile Hizbullah arasındaki yakın ilişki ise mezhebi ayrılıklara rağmen iki temel jeopolitik çıkar etrafında şekillenmiştir: İsrail ve ABD çıkarlarına uyacak şekilde 'Yeni Orta Doğu'yu reddetme ve İran'ın sağladığı maddi ve askeri destek üzerinden bölgesel güç dengelerine müdahil olabilme imkânıdır (El Husseini, 2010). Bu girişimin diğer ortakları Beşar Esad'ın eski Suriye rejimi ve Yemen'deki Husilerin içerisinde bulunduğu bölge ülkelerdir. Dolayısıyla Filistin'de Hamas'la şekillenen politik örgütlenme, Lübnan Hizbullah'ı, Yemen Husileri ve Irak ve Suriye'deki çeşitli milisleri içeren ciddi bir jeopolitik ağın parçası olmuştur (Robinson, 2024).

Ortadoğu'da şekillenen mezhepsel jeopolitik eksen doğrultusunda, Türkiye ve Katar başta olmak üzere Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Filistin meselesine yaklaşımlarını hem ideolojik yakınlıklar hem de bölgesel güç dengeleri üzerinden ele alınmaktadır. Arap ülkelerinin Hamas'a yönelik tutumları farklılık göstermekle birlikte, bazı devletler ulusal çıkarları doğrultusunda örgüte çeşitli biçimlerde destek sunabilmekte veya onunla belirli düzeylerde temaslarını sürdürmektedir (Chen, 2010). Bununla beraber, Katar ve Türkiye gibi aktörler özellikle 2011 "Arap Baharı" olarak adlandırılan halk isyanları sürecinde Filistin (çoğu zaman Hamas) yanlısı pozisyonları ile bölgesel denklemde çeşitli roller üstlenmişlerdir. Dolayısıyla Filistin meselesine bağlı ideolojik eğilimler, bölgesel düzeyde jeopolitik hatlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede Filistin meselesi sadece yerel bir çatışma alanı değil, aynı zamanda bölgesel aktörlerin siyasi pozisyonlarını şekillendiren ve stratejik yönelimlerini etkileyen çok katmanlı bir jeopolitik merkezdir.

Filistin'in (Gazze) jeopolitik önemi, bölge ülkelerinin gündemleriyle sınırlı değildir. Aksine, Orta Doğu'da küresel güçlerin güç gösterisi için bir araç haline gelmiştir. Bu anlamda Filistin hem emperyalist genişlemenin hem de hegemonya arayışının sembolik mekânlarından birisidir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Britanya'nın Filistin topraklarıyla ilgili jeopolitik endişeleri, Hindistan'a karayolu ve denizyolu ulaşım yollarının güvenliğini sağlama taahhüdünden kaynaklanıyordu. Bunun nedeni, bu ulaşım yollarının Süveyş Kanalı'nın ve dolayısıyla Mısır'ın yanı sıra Mezopotamya'nın kontrolüne bağımlı olmasıydı (Kasalak, 2016, s. 67). Jeopolitik açıdan Filistin topraklarını sömürge bağlantı yollarının güvenliği açısından son derece stratejik olarak algılayan İngiltere, kendi himayesi altındaki Siyonist hareketi desteklemiştir. Daha yakın dönemde ise ABD'nin Ortadoğu stratejisi olarak enerji kaynaklarını güvenliği, Sovyet ve İran karşıtlığı, İsrail ve Arap müttefiklerinin güvenliği, terörizm ve demokrasi (Robinson, 2023, s. 15) gibi birbiriyle ilişkili faktörler Filistin ile dolayımlı bir ilişkide olduğu görülmektedir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası bölgesel motivasyonlarını oluşturan bu çıkarların özü, stratejik kaynakların güvenliği ve İsrail'in güvenliğine dayalı politikadan ileri gelmektedir. Bu bağlamda İsrail'in; başta Filistin olmak üzere bölgedeki işgal pratikleri, ABD'nin Orta Doğu'daki yayılmacı politikaları ile İsrail'in kendisini bölgesel lider olarak konumlandırma planının tam ortasında yer alır. Nitekim, İsrail-Filistin çatışması sonrasında gelişen olayların, ABD'nin stratejileri için risk oluşturma ihtimali ve müttefikleriyle (İsrail ve Suudi Arabistan) müzakereleri engelleme riski bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bu nedenledir ki İsrail, Orta Doğu'da ABD'nin ve Batı'nın bir dayanak noktası olarak, önemli ticaret koridorları ve enerji kaynakları üzerinde kontrol sağlamasına hizmet eder (Juraev, 2025). Bu en açık biçimde, Basra Körfezi yoluyla Batı'ya ihraç edilen petrolün ulaşım güvenliğine ilişkin endişe ile örneklendirilebilir (Erkal, 2018). Filistin'in jeopolitik çerçevesine dair yapılan genel değerlendirmelerin ardından Gazze'nin modern jeopolitiğinin sert gerçeklerini gözler önüne seren, emperyal hırsların ve kaynakların stratejik durumuna bakmak konunun bütüncül olarak anlaşılması açısından kritiktir (Juraev, 2025).

Gazze'nin coğrafi özellikleri

Akdeniz'in güneydoğu kıyısında yer alan Gazze'nin matematik konumu, 31-25 Kuzey enlemleri ile 34-20 Doğu boylamları arasında yer almaktadır (Sarkoz, 2019, s. 7). Güneybatı sınırında Mısır'la yaklaşık 13 km uzunluğunda sınıra sahip olan Gazze, doğu ve kuzeyde İsrail ile yaklaşık 59 km uzunluğunda bir sınırla çevrilidir. Dar ve uzun bir şerit görünümünde Gazze'nin genişliği 5 ila 12 kilometre arasında değişmekteyken uzunluğu yaklaşık 40 km'dir. Nispeten düz ve engebeli bir kıyı ovasında yer alan Gazze'nin en yüksek noktası, deniz seviyesinden 105 metre yükseklikte bulunan Abu Awdah'tır (United Nations Environment Programme, 2009, s. 6). Akdeniz'e kıyı boyunca uzanan şerit genel anlamıyla düz bir araziye sahiptir. Bu koşullar genel anlamıyla Gazze'nin ılıman bir iklime sahip olmasına neden olmuştur. Kış aylarında ılıman, yaz

aylarında ise sıcak ve kurak koşullar görülür. Bölgenin ortalama sıcaklığı kışın yaklaşık 13°C, yazın ise 20-25°C'dir. Bu iklimsel geçiş, Ekim'den Nisan'a kadar süren yağışlı bir dönem ile Mayıs'tan Eylül'e kadar süren kurak bir mevsimin yaşanmasına neden olur ve bölgeyi yarı kurak iklim kuşağına dahil eder (Zaineldeen ve Aish, 2012, s. 4). İklimsel özelliklerle birlikte düşünüldüğünde, Gazze Şeridi'nin ana toprak yapısını kumullar ve lösler oluşturmaktadır. Toprak özellikleri ve iklimsel koşullar tarım ve yerleşim açısından belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kumullar, alüvyonlu toprakları sığ bir tabaka halinde kaplayarak meyve bahçeleri için ideal koşullar yaratmaktadır (Jones, 2023). Ek olarak, Gazze Şeridi'nde löss toprakları da bulunmaktadır. Bu toprakların kökeni, öncelikle çöl ortamının karakteristik özelliği olan toz fırtınalarına atfedilmektedir (Dudeen, 2001, s. 211).

Gazze Şeridi 365 km²'lik sınırlı bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen, 2023 yılı itibarıyla kilometrekare başına düşen 6.085 kişiyle dünyanın en yüksek nüfus yoğunluklarından birine sahiptir. Bu durum, Gazze Şeridi'nde artan nüfus baskısı ile sınırlı fiziksel alan arasındaki dengesizliğin, yerleşim dokusu üzerinde önemli bir sıkışma yarattığını göstermektedir (United Nations Environment Programme, 2009). Nitekim 2021 yılı verilere göre Gazze Şeridi'ndeki beş ana idari bölgenin yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu en yüksek yerleşim yeri, 10.412 kişi/km² ile Gazze'dir. Bunu 6.832 kişi/km² ile Kuzey Gazze ve 5.475 kişi/km² ile Deir Al-Balah izlemektedir. Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu bölge ise 3.826 kişi/km² ile Han Yunus'tur (PCBS, 2021). Bu veriler, nüfusun özellikle Gazze ve kuzey bölgelerinde yoğunlaştığını, güneyde ise daha seyrek yerleşimlerin bulunduğunu göstermektedir. Yoğunluk farkları, hem fiziksel alanın büyüklüğü hem de sosyo-ekonomik çekim merkezlerinin konumuyla ilişkilidir.

Gazze jeopolitiği ve stratejik önemi

Gazze Şeridi'nin stratejik önemi, tarih boyunca farklı siyasal otoriteler ve bölgesel güçler tarafından kabul edilmiş ve bu önem değişen biçimlerde günümüze kadar sürmüştür. Kahire, Şam, Süveyş ve Akabe'yi birbirine bağlayan ana ticaret yollarının kavşak noktasında yer alan Gazze, bu konumunun doğal sonucu olarak erken dönemlerden itibaren bölgesel ticaretin merkezi hâline gelmiş ve ekonomik olduğu kadar askerî açıdan da cazip bir yerleşim yeri olmuştur. Bu nedenle, Firavunlar, Hiksoslar, Filistliler (Filistinliler), Asurlular, Persler ve Büyük İskender'in komutasındaki Yunanlılar gibi farklı uygarlık ve imparatorlukların istilasına uğramış; böylece sürekli olarak bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin sahnesi olmuştur. 7. yüzyılda Medine merkezli İslam yönetimi altına giren Gazze, bu statüsünü 1918 yılına kadar korumuş, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından ise İngiliz Mandası idaresine bırakılmıştır (Abu Sittat, 2010, s. 81). Ardından, 1947 BM Paylaşım Planı'nda Filistinlilere tahsis edilen bu bölge, 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında bugünkü şekline yakın bir coğrafi form kazanmış; sınırları 1949 ateşkes hattına dayanmış ve Şubat 1950'de Mısır-İsrail Karma Ateşkes Komisyonu tarafından resmen kesinleştirilmiştir (Golan, 2024). Ne var ki, uluslararası hukukta Filistin toprağı olarak tanımlanmasına rağmen, Gazze'nin fiilî sınır kontrolü büyük ölçüde İsrail'in, kısmen ise Mısır'ın denetiminde kalmıştır. 1949–1967 yılları arasında Mısır yönetimi altında bulunan Gazze, 2005 yılında İsrail'in askerî olarak bölgeden çekilmesi ve Filistin Yönetimi'ne devredilmesiyle birlikte yeni bir statü kazanmış görünse de, bu süreç bölgenin resmî statüsünün netleşmesine imkân vermemiş ve Gazze, belirsizliklerle tanımlanan bir siyasi alan olarak varlığını sürdürmüştür (Golan, 2024, ss. 279-280). Dahası, İsrail 1967'den bu yana Doğu Kudüs, Gazze Şeridi ve Batı Şeria üzerindeki askerî kontrolünü sürdürmüş; 2005 sonrası dönemde askerî varlığını Gazze'den çekmesine rağmen, bölgenin hava sahası, kara sınırları, geçiş kapıları ve kıyı şeridi üzerinde denetimini fiilen devam ettirmiştir. Bu kontrolün tek istisnasını Mısır ile olan 12 kilometrelik sınır hattı oluşturmuş, ancak bu hattın bir bölümünün son yıllarda yeniden İsrail'in askerî kontrolüne girmesiyle Gazze'nin dış dünyaya erişiminde bağımsızlık olasılığı daha da daralmıştır.

Akdeniz'i Kuzey Afrika ile Levant arasında bağlayan stratejik konumu sayesinde Gazze, tarih boyunca hem geçiş güzergâhı hem de bölgesel etkileşimlerin yoğunlaştığı bir merkez olarak öne çıkmış, bu özelliği ona belirgin bir jeopolitik değer kazandırmıştır. Dolayısıyla Gazze'nin kontrol altına alınması, Nil Vadisi ile Orta Doğu'da yerleşik güçler arasındaki rekabetin kritik bir unsuru hâline gelmiş ve bu nedenle Doğu Akdeniz'den Mısır'a yönelik olası bir işgalde Gazze'den destek alınmadan başarıya ulaşmak mümkün görülmemiştir. Buna karşılık Gazze, doğudan Sina Yarımadası üzerinden yönelen her türlü askerî harekât için stratejik bir köprübaşı işlevi görmüştür (Filiu, 2014, s. 25; 2024). Günümüzde de Mısır ve Akdeniz kıyısındaki diğer Arap ülkelerine açılan bir kapı olarak stratejik konumunu koruyan Gazze, Orta Doğu ile Afrika'yı birbirine bağlayan önemli bir bağlantı noktası ve geçiş hattı olmayı sürdürmektedir. Bu stratejik konuma ek olarak son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri bölgenin önemine enerji jeopolitiğini de eklemleyerek yeni güç ve rekabet ortamı yaratmıştır. Nitekim birçok jeolog ve ekonomist, Filistin topraklarının altında büyük petrol ve doğalgaz rezervleri bulunduğunu doğrulamış; İsrail ve Filistin topraklarını kapsayan Levant Havzası'nda net değeri 453 milyar dolar olan 3,5 trilyon metreküp doğal gaz ve yaklaşık 71 milyar dolar değerinde 1,7 milyar varil geri kazanılabilir petrol rezervi keşfedilmiştir (UNCTAD, 2019, s. 18). Gazze açıkları bu bağlamda potansiyel hidrokarbon keşiflerinin merkezine dönüşmüş ve uluslararası ilginin odağı hâline gelmiştir (Lopez, 2023). İlk keşiflerin 1999–2004 yıllarında yapılmasıyla birlikte, 1999'da Yaser Arafat'ın girişimiyle başlatılan sondaj çalışmaları Gazze açıklarında 17 ila 21 deniz mili uzaklıkta önemli bir gaz yatağının keşfiyle sonuçlanmış; bu yatağın dörtte üçü Filistin karasularında kalmış ve "Gazze Marine" olarak adlandırılmıştır (Antreasyan, 2013). Yaklaşık 32 milyar metreküp doğal gaz rezervine sahip bu saha, hem Gazze Şeridi'nin hem de Batı Şeria'nın enerji ihtiyacını büyük ölçüde karşılayabilecek kapasiteye sahip görülmektedir (Zeidan, 2025). Mevcut fiyatlarla 4 milyar dolar değerinde olan bu kaynağın, Filistin Yönetimi'ne 15 yıl boyunca yıllık 100 milyon dolar gelir sağlayabileceği öngörülmektedir (Wintour, 2025). Dolayısıyla enerji kaynaklarının yönetimi için geliştirilen politikalar, Gazze'nin yeni gelişen ticaret ve ulaşım hatları üzerindeki stratejik konumuyla birleşerek bölgenin önemini daha da pekiştirmiştir. Filistinliler açısından hayati öneme sahip olan bu enerji rezervleri, İsrail tarafından çoğunlukla

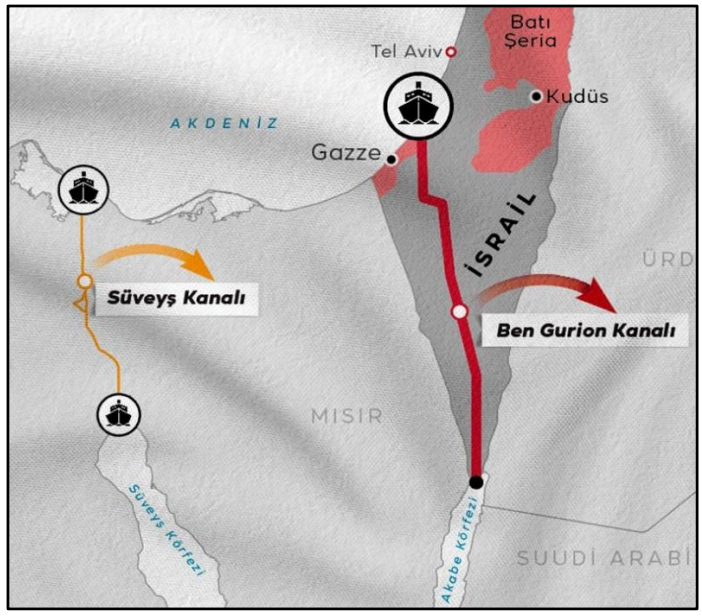
engellenmiştir. İsrail, Filistin'in enerji bağımsızlığı kazanmasının önünü kesmek ve elde edilecek gelirlerin Hamas tarafından kullanılabileceği endişesiyle Gazze Marine sahasının işletilmesini çeşitli şekillerde sınırlandırmıştır (Zaccour, 2023). Uzun vadede ise Filistinlilerin kendi doğal kaynaklarını kullanmasını engelleyerek bu rezervleri İsrail'in açık denizdeki enerji tesislerine bağlamayı hedeflediği öne sürülmektedir (Antreasyan, 2013). Bu politikanın izleri, 2008'de Gazze'de düzenlenen askerî operasyon sonrasında daha da belirginleşmiş; İsrail, Filistin'e ait doğalgaz sahalarını uluslararası hukuk ilkelerini ihlal ederek fiilen kontrol altına almıştır (UNCTAD, 2019). Nitekim Gazze karasularında balıkçılık ve sondaj faaliyetlerine izin verilen alan, Oslo Anlaşması'nda belirlenen 20 deniz milinden, 2006'da Hamas'ın seçim zaferinin ardından 6 deniz miline, 2008–2009'daki Cast Lead Operasyonu'ndan sonra ise 3 deniz miline kadar daraltılmıştır (Rodríguez, 2023, s. 95; akt. Cecena, 2025, ss. 51–52). Bir dizi güvenlik riski ve ekonomik gerekçe ileri süren İsrail, sahada gerekli yatırımların yapılmasını engellemiştir (Kalaycıoğlu, 2023). Bu gelişmeler, İsrail-Filistin çatışmasının seyri ile Gazze açıklarındaki enerji rezervleri arasındaki bağlantılara yönelik tartışmaları gündeme getirmiştir (Petsangouraki, 2024; Zaccour, 2023). Özellikle 2020'li yıllarda Mısır arabuluculuğunda başlatılan Gazze Marine geliştirme anlaşmasının ardından patlak veren 7 Ekim Aksa Tufanı saldırısı ve İsrail'in Gazze'yi ortadan kaldırma yönündeki politikaları bu bağlamda değerlendirilmiştir (Sukkarieh, 2024).

Gazze'nin stratejik önemini belirleyen unsurlardan bir diğeri de Akdeniz kıyı şeridine bağlı olarak, Nil Deltası'nın batı ucundaki İskenderiye'den başlayarak Port Said, Bardawil Lagünü, El Ariş, Gazze, Aşkelon ve Tel Aviv üzerinden ilerleyen ve Hayfa Körfezi'nde son bulan önemli bir konkav kıyı sisteminin küçük bir parçasını oluşturmasıdır (Ali, 2002, s. 1). Bu kıyı hattı, Doğu Akdeniz'deki diğer bölgesel deniz ticaret ağlarına yakınlığı nedeniyle önemli bir jeostratejik konuma sahiptir. Gazze'nin küresel deniz ticareti ve enerji nakil hatları bakımından taşıdığı stratejik önem, 1960'larda İsrail tarafından gündeme getirilen Ben Gurion Kanalı projesiyle birlikte daha da belirginleşmiştir (Şekil 2).

Bu kanal Akabe körfezini Akdeniz'e bağlamayı öngörmekteydi (Musmr, 2024). Proje, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan temel taşımacılık hattı olan Süveyş Kanalı'na alternatif bir rota oluşturmayı amaçlamıştır (Khalil, 2023). Kanalın savunucuları, Süveyş Kanalı'ndaki darboğazları hafifletmek, uluslararası ticaretin güvenliğini artırmak, altyapı kapasitesini geliştirmek ve mevcut deniz yollarına olan bağımlılığı azaltmak gibi hedefler üzerinde birleşmektedir. Ancak projenin rotası, maliyetleri ve jeostratejik etkileri çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle güzergâhın Gazze gibi hassas bölgelerden geçme olasılığı, İsrail'in sınırları yeniden şekillendirme ya da Filistin toprakları üzerinde daha fazla kontrol sağlama ihtimali bağlamında endişe yaratmıştır (Gulliot, 2025).

Şekil 2

Ben Gurion Kanal Projesinin Güzergâhı (TRT Haber, 2023).

7 Ekim sonrası İsrail-Filistin çatışmalarının yeniden tırmanmasıyla birlikte söz konusu proje kamuoyunda tekrar gündeme gelmiştir. Her ne kadar ilk kez altmış yıl önce ortaya atılmış iddialı bir vizyon olsa da (Pezzulli, 2024), Gazze'ye yönelik müdahalelerin gerekçelerinden biri olarak öne çıkarılmaktadır. Cecena'ya göre (2025, s. 45) kanal ilk tasarlandığında Eilat ile Aşkelon arasında Gazze'yi bypass etmeyi amaçlıyordu. Ancak topografik koşullar, kanalın Mısır'ın Sina Yarımadası sınırına ulaşabilmesi için Gazze üzerinden geçmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla Ben Gurion Kanalı, İsrail'in daha geniş jeopolitik ve jeoekonomik hedeflerinin bir parçası olarak yeniden gündeme taşınmıştır (Mimoune, 2025). Petrol rezervlerinden yoksun olan İsrail için bu kanal, ekonomik kapasitesini geliştirecek bir bağlantı hattı niteliği taşımaktadır (Cecena, 2025).

Bu jeopolitik çerçevede Gazze'nin kara, deniz ve hava ulaşım yolları üzerindeki rolü dikkat çekicidir. Zira küreselleşen dünyada ulaşım, yalnızca ekonomik faaliyetlerin değil, aynı zamanda iş, kalkınma ve turizmin de temel bileşeni haline gelmiştir (Altuntaş ve Kılıç, 2021). Malların ve hizmetlerin en geniş pazara ulaşmasını sağlayan ulaşım ağları, aynı zamanda bölgesel hâkimiyet ve siyasi manevra kapasitesi üzerinde de belirleyici bir etkiye sahiptir (Avcı, 2006). Bu çerçevede, Gazze Şeridi'nin Mısır sınırı üzerinden Afrika'ya, Doğu Akdeniz aracılığıyla Avrupa'ya ve Kızıldeniz-Akdeniz hattı üzerinden küresel deniz yollarına bağlanan güzergâhların merkezinde konumlanması, bölgeye kara, deniz ve hava ulaşımı açısından kritik bir stratejik değer kazandırmaktadır. Ayrıca Gazze'nin liman ve havalimanı faaliyetlerine elverişli coğrafi yapısı, yalnızca bölgesel değil aynı zamanda kıtalar arası ticaret ve uluslararası lojistik açısından da dikkate değer bir potansiyel sunmaktadır. Bu fırsatların farklı türdeki kaynakların ve malların dolaşımını mümkün kılması, Gazze'yi küresel ekonominin işleyişinde jeoekonomik bir merkez haline getirme kapasitesine sahiptir. Aynı zamanda, Filistin'in dış dünyaya açılan kapısı olarak, uluslararası ticaret koridorlarıyla

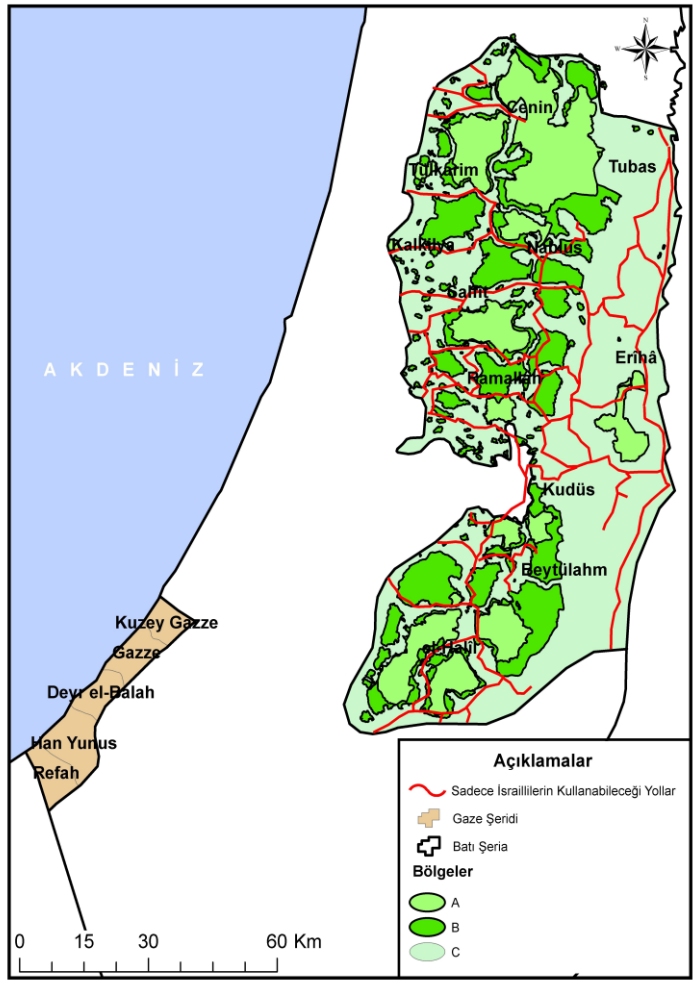
bütünleşme potansiyeli sayesinde jeopolitik ve stratejik bakımdan kritiktir.

Bu jeoekonomik işlev, yalnızca ticaret ve lojistik alanında değil, aynı zamanda turizmde de belirleyici bir rol oynamaktadır. Gazze'nin Orta Kuşak 'ta, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan uzun ve düz bir şerit üzerinde konumlanması ve tarihsel ve dinsel açıdan kritik bir coğrafyanın merkezinde yer alması bölgeyi turizm bakımından stratejik bir potansiyel alanı haline getirmektedir. Gazze dini merkeziyeti Filistin halkının tarihini ve medeniyetini yansıtan; farklı dönemlerde bölgede yaşamış çeşitli toplulukların kültür, gelenek ve göreneklerini somutlaştıran çok sayıda arkeolojik alan ve yapıyla zenginleşmiştir. Camiler, kiliseler ve hamamlar gibi çeşitli mimari unsurlar bu kültürel mirasın görünür örneklerini oluşturmaktadır (Al-Barsh, 2023). Ancak bu zengin miras, İsrail'in yoğun ve sistematik saldırıları nedeniyle ciddi biçimde tahrip edilmekte ve Filistin halkının kültürel haklardan yararlanma imkânları ihlal edilmektedir. Özellikle Filistin topraklarındaki kültürel miras alanları, doğrudan ya da dolaylı biçimde hedef alınarak hafızadan silinmeye çalışılmakta ve geri dönüşü olmayan kayıplara uğramaktadır (Al-Haq, 2022, s. 9). Tüm bu yıkıma rağmen, Gazze'nin coğrafi konumu ile tarihsel ve kültürel mirasından kaynaklanan potansiyeli, onu hem Orta Doğu hem de küresel ölçekte dikkate değer bir turizm destinasyonu olmaya aday kılmaktadır. Böyle bir gelişim, Filistin açısından hem ekonomik kalkınmanın lokomotifi olma hem de kültürel bir cazibe merkezi yaratma kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda, dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın Gazze'nin yeniden inşasına ilişkin olarak kullandığı 'Ortadoğu'nun Rivierası' söylemi önemle hatırlanmalıdır. Nitekim İstanbul, Dubai, Abu Dabi ve Tel Aviv gibi bölgedeki küresel çekim merkezlerinin finans, turizm ve teknoloji alanında üstlendikleri rol dikkate alındığında, Gazze'nin stratejik öneminin çok boyutlu niteliği daha açık biçimde anlaşılmaktadır (Şekil 3).

Gazze'nin stratejik önemini ortaya koyan ve diğer jeopolitik unsurları pekiştiren temel faktörlerden bir diğeri de, Batı Şeria'nın parçalı ve enklavlara bölünmüş yapısının aksine, Gazze'nin büyük ölçüde bütünlüklü bir coğrafi alan olarak Filistinlilerin denetimi ve fiilî hâkimiyeti altında varlığını sürdürmesidir. Gazze, her ne kadar 2008'den bu yana İsrail ablukası altında bulunsa da, kendi içerisinde kesintisiz ve bölünmemiş yapısı nedeniyle Filistin açısından özel bir stratejik değer taşımaktadır. Robinson'un (1953, s. 540) dikkat çektiği üzere kesintisiz ve bölünmemiş bir toprak parçasına sahip olmak, siyasi bir varlığın sorunsuz işlemesi için temel gerekliliklerden biridir. Aksi durum bir otoritenin farklı otoriteler tarafından parçalanması veya kesilmesiyle oluşan enklavasyondur. Bu, mekânsal akışı kesmek ve kontrolü artırma anlamına gelir. Ayrıca bu, kuşatılmış alanı diğer mekânsal alanlardan ayırma etkisine de sahiptir; böylece nüfusu ekonomik, politik ve sosyal olarak sınırlandırır ve ciddi şekilde zayıflatır (Falah, 2005). Bu doğrultuda, İsrail'in 1967 sonrasında Batı Şeria'yı A (tam Filistin kontrolü), B (İsrail güvenlik kontrolü ve Filistin sivil kontrolü) ve C (İsrail'in tam kontrolü) bölgelerine ayırarak bir enklavlar sistemi haline getirmesi ve bu bölgeler üzerinde denetim kurması, sınırlandırmalar uygulaması ve nüfus ile mal dolaşımını çeşitli yasal ve idari düzenlemeler aracılığıyla yönlendirmesi, mekânsal mühendisliğe dayalı stratejilerinin ve siyasal politikasının doğrudan bir tezahürü olarak görülebilir. Bu stratejinin bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını engellemek için yapıldığı açıkça belirtilmelidir (Handel, 2014).

Şekil 3

Batı Şeria ve Gazze Şeridi Haritası.

Tartışma ve Sonuç

Ortadoğu'nun uzun soluklu ve acımasız çatışma alanlarında biri olan Filistin, 1948'den günümüze sayısız çatışma, ölüm ve yıkıma sahne olmuştur. 7 Ekim 2023'ten beri Gazze'de uygulanan asimetrik güç, şiddet ve insan hakkı ihlalleri İsrail-Filistin meselesinde işgal eşiğinin aşıldığı ve yerini soykırıma bıraktığı görülmektedir. Bununla beraber 2023-2025 yıllarında Gazze'de tırmanan kaotik süreç, tarihsel olarak teritoryal anlaşmazlıkların modern jeopolitik çatışmaları nasıl şekillendirdiğini vurgulamakta özel bir öneme sahiptir (Juraev ve Ahn, 2025, s. 195).

Bu çalışmanın öne sürdüğü gibi, Filistin'in yalnızca bir çatışma alanı değildir daha ziyade yerel, bölgesel ve küresel jeopolitik dengelerin şekillendiği stratejik bir mekânıdır. Bu durum, Filistin meselesini bölgesel güç mücadeleleri ve jeopolitik rekabet bağlamında ele alan çalışmalarla örtüşmektedir (Chen, 2010; Pappe, 2010). Zira, 1948'de İsrail'in yayılmacı politikalarına karşı oldukça savunmasız durumda olan Filistin, Mısır, Lübnan, Ürdün

ve Suriye'nin de dâhil olduğu bir dizi savaşın patlak vermesiyle, bölgesel dengeleri sarsan geniş kapsamlı jeopolitik gelişmeleri tetiklemiştir. Bu savaşlar, İsrail'in bölgesel nüfuz alanını engellemesine ve Filistin meselesinin Müslümanlar arasında ortak bir dava olarak yükselmesine neden olmuştur. Nitekim Filistin teritoryasında kurumsallaşmaya çalışan İsrail, Araplar arasında milliyetçiliğin yaygınlaşmasına, ABD-İngiltere karşıtlığının yükselmesine ve bölgede direniş ekseni ve İslamcılık gibi ideolojilerin ortaya çıkışında önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda 1979 İran devrimi ve sonrasında İslamcılığın yükselmesine ve Filistin sahasının bu aktörlerle etkileşime girmesine denk düşen bu dinamikler, bugün dahi Filistin-İsrail çatışmasını yeniden şekillendirmektedir. Başta Hizbullah olmak üzere Yemen merkezli Husiler ve Müslüman Kardeşler gibi gruplar, İslam'ın siyasal idealine kanalize olarak Filistin eksenli jeopolitik ağların bir parçası haline gelmiştir. Mezhepsel dinamiklerin ötesine uzanan bu ağlar, Suriye, Yemen ve İran gibi ülkelerin arasındaki jeopolitik bloklarla da temas halinedir. Bu ülkeler her ne kadar kendi ideolojik ve politik yörüngelerini takip eden reel politikaların takipçisi olsalar da, Filistin (Gazze) jeopolitiğinin bölgesel önemini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda Filistin jeopolitiği ideolojik kırılmaları bünyesinde taşıyan çok aktörlü ve zaman-mekân engelini aşan spesifik bir anlamla tanımlanabilir.

İsrail'in Filistin'e açtığı sayısız savaşın önemli bir kısmı, stratejik ve politik açıdan önemli bir alan olan Gazze'de gerçekleşmiştir. Gazze'nin hedeflenmesi bir yandan jeopolitik açıdan önemli bir yer olması, diğer yandan Filistin sorunu olarak adlandırılan önemli gelişmelerin kaynağı olmasıyla ilgilidir. Zira antik çağdan günümüze kadar sayısız gücün kontrolü ve etkisi altına giren Gazze, Mısır ve oradan Afrika kıtasına geçiş için bir köprü, Akdeniz kıyısından diğer bölgelere açılan bir liman ve ticari açıdan stratejik bir jeopolitik alan olmuştur. 21. yy'da bu önem, Doğu Akdeniz civarında keşfedilen enerji kaynakları ve yeni ticaret rotalarına konu olmasıyla daha da artmıştır. Nitekim 2000'li yılların başında Gazze açıklarında keşfedilen enerji kaynakları ve bunun Filistin ekonomisine olası katkıları önemli bir stratejik gelişmedir. Filistin ekonomisinin ve özellikle Gazze'nin dışa bağımlı yapısını iyileştirmeye katkı sağlayacak bu kaynaklar, İsrail'in engelleyici politikaları karşısında faaliyete geçirilmemiştir. Oslo Anlaşması ile kararlaştırılan Gazze'nin deniz sınırlarının 20 milden 3 mile indirilmiş olması bu bağlamda İsrail'in bu enerjinin geliştirilmesine yönelik engelleyici politikalarının kanıtıdır. Bununla birlikte 2009 ve 2010 yıllarında İsrail kıyılarında keşfedilen Tamar (300 milyar m^3) ve Leviathan (450 milyar m^3) sahaları, İsrail'in enerji alanındaki Doğu Akdeniz jeopolitiğinde yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Bu sahalar, deniz kıyısına göre oldukça uzakta (yaklaşık 90–130 km) yer almaktadır. Buna karşılık Gazze'deki enerji kaynaklarının kıyıya yalnızca 15 mil mesafede olması, İsrail'in mevcut petrol ve doğal gaz sahalarına yakınlığı ve geliştirme maliyetlerinin düşük olması bu kaynakları stratejik açıdan önemli hâle getirmektedir.

Gazze'nin lokasyonel olarak, Ortadoğu'da yeni ticaret yollarına yönelik artan rekabet içinde son derece stratejik bir konumda olduğu önemle vurgulanmalıdır. İsrail'in Süveyş kanalına alternatif yaratmak ve küresel deniz ticaretinde merkezi bir rol almak için 1960'larda ortaya attığı Ben Gurion kanalının, Gazze'ye yakın ve hatta kimilerince direk Gazze'den geçmesi bölgenin jeostratejik önemini pekiştirmekte ve Gazze'yi yalnızca yerel bir çatışma alanı olmaktan çıkararak küresel deniz ticareti rekabetinin odağına oturtmaktadır. Gazze'nin jeoekonomisine dayalı bu potansiyeli, havalimanı ve liman gibi ticaret ve lojistik taşımacılığına yönelik altyapılarla desteklendiğinde, Filistin'in kalkınmasında ve bölgesel çekim merkezi haline gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca tüm bunlar, Gazze'nin doğal, tarihsel ve kültürel özellikleri göz önünde alındığında turizm sektörü açısından da belirleyici bir rol oynamaktadır. Gazze, Ortadoğu ve küresel sistem içinde turizm, finans ve gayrimenkul gibi ekonomik çekim alanlarının yanı sıra, havaalanı inşası, doğalgazın çıkarılması ve pazarlanması ile özellikle liman faaliyetleri bakımından öne çıkabilecek son derece stratejik bir konumda bulunmaktadır. Tam da 7 Ekim'den sonra ABD başkanı Donald Trump'ın Gazze'yi "Ortadoğu'nun Rivierası"na dönüştürme söylemi, Gazze'nin geleceğinin yeni bir jeopolitik çekim noktası yaratma olasılığının da habercisidir. Trump'ın küresel jeopolitikte stratejik önem taşıyan Grönland ve Panama Kanalı gibi alanları kontrol altına alma girişimlerine Gazze'yi eklemesi (Bshara, 2025), bölgenin jeopolitik kaygılar, ticaret yolları ve yeni sermaye birikim alanlarının kesişimindeki önemini göstermektedir.

İsrail'in işgal politikalarının merkezinde yer alan Filistin topraklarında, Gazze'nin kesintisiz ve bölünmemiş yapısının stratejik durumu kritik bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Batı Şeria'nın İsrail'in mekânsal mühendislik politikalarına bağlı olarak içeriden kuşatılması, denetlenmesi ve gözetlenmesi, olası özgür ve bağımsız bir Filistin devletinde aşılması güç problemlerin başında gelecektir. Sıkça vurgulandığı üzere İsrail'in sürekli kontrole dayalı mekânsal stratejisi, Batı Şeria'da inşa ettiği yol ve kontrol ağı sistemleri üzerinden açıkça uygulanmaktadır. Buna karşın Gazze, İsrail'in mekânsal kontrol ve tahakküm sisteminin dışında kalmıştır. Gazze'nin Batı Şeria'dan farklı olarak kesintisiz ve bütüncül olması, yalnızca mekânsal bütünlüğü sağlamakla kalmaz, aynı zamanda siyasi varlığın sürdürülebilirliği ve bağımsız devlet kavramının korunması için de hayati önem taşır. Bu bağlamda Gazze, Filistin coğrafyasında stratejik ve sembolik bir merkeziyet kazanmakta ve ulusal kimliğin, siyasi özerkliğin ve gelecekteki devlet vizyonunun korunmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak Gazze, Filistin açısından son derece kritik bir jeopolitik öneme sahiptir. Bu durum, yalnızca bölgesel bir konum meselesi olmanın ötesinde, Filistin devletinin varlığını destekleyen ve onun siyasal meşruiyetini güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle, Filistin'in devlet olarak varlığını sürdürebilmesi, büyük ölçüde Gazze topraklarıyla kurduğu bütünlüğe bağlıdır. Filistin devleti sınırları tanımlanmış ve uluslararası düzeyde tanınmış bir siyasal yapı hâline geldiğinde, Gazze'nin stratejik değeri daha net biçimde ortaya çıkacaktır. Zira jeopolitik konumu itibarıyla Gazze, Filistin devletinin sürdürülebilirliğini sağlayan temel alanlardan biridir. Dolayısıyla Filistin devleti, Gazze topraklarıyla birlikte tanındığında ve uluslararası sistemde yerini aldığında, bu durum bölgesel istikrarın ve barışın tesis edilmesine katkı sunacaktır.

Aksi durumda ise, geçmişte olduğu gibi gelecekte de bölgede çatışma, istikrarsızlık ve kaosun devam etmesi muhtemeldir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkıları: Fikir- S.E.; Tasarım- B.Ö.; Denetleme- S.E.; Kaynaklar- B.Ö., S.E.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- B.Ö.; Analiz ve/ veya Yorum- S.E.; Literatür Taraması- B.Ö.; Yazıyı Yazan- S.E.; Eleştirel İnceleme- S.E.
Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Yapay Zekâ Kullanımı: Yazarlar, bu çalışmada yapay zekâ destekli herhangi bir uygulama kullanılmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Concept - S.E.; Design- B.Ö.; Supervision- S.E.; Resources- B.Ö., S.E.; Data Collection and/or Processing- B.Ö.; Analysis and/or Interpretation- S.E.; Literature Search- B.Ö.; Writing Manuscript- S.E.; Critical Review- S.E.
Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.
Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.
Use of Artificial Intelligence: The authors state that no artificial intelligence-powered applications were used in this study.

Kaynaklar

Abu-Sıtta, S. H. (2010). *Atlas of Palestine 1917-1966.* Palestine Land Society.

Al-Barsh, A. (2023). *Report on the impact of the recent war in 2023 on the cultural heritage in Gaza Strip - Palestine.* ANSCH& Heritage for Peace.

Al-Haq. (2022). *Cultural apartheid: Israel's erasure of Palestinian heritage in Gaza.* Al-Haq.

Anderson, L. (1987). The state in the Middle East and North Africa. *Comparative Politics, 1*(20), 1-18.

Armaoğlu, F. (2017). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları.* Kronik Yayınları.

Arı, T. (2017). *Geçmişten günümüze Ortadoğu (Cilt II).* Alfa Yayınları

Avcı, S. (2006). Ulaşım Coğrafyası Açısından Türkiye'nin Ulaşım Politikaları ve Coğrafî Sonuçları. *Ulusal Coğrafya Kongresi* (ss. 87-96). İstanbul Üniversitesi

Avcı, S. (2023). İran dış politikasında Şii Hilali. *İslam Medeniyeti Dergisi*, *8*(50), 107-132. https://doi.org/10.55918/islammedeniyetidergisi.1209043

Ataş, A. (2024). Tarihi perspektiften Filistin-İsrail meselesi: Çözül(e)meyen bir sorun. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, *41*, 34-58.

Benziman, Y. (2023). Israel in the Middle East: Six strategies over the course of 75 years. *Israel Affairs*, *29*(3), 512-528. https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2206213

Bickerton, L., & Khalidi, R. I. (2025, September 1). *Palestine.* Britannica. https://www.britannica.com/place/Palestine

Bowersock, G. W. (1985). Palestine: Ancient history and modern politics. *Journal of Palestine Studies*, *14*(4), 49-57.

Bshara, K. (2025). Settler colonialism rebranded: Trump's Gaza plan and the capitalist logic of war. *Journal of Palestine Studies*, *54*(1), 62-70. https://doi.org/10.1080/0377919X.2025.2489264

Chen, T. (2010). Support or hostility: The relationship between Arab countries and Hamas. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, *4*(2), 100-120. https://doi.org/10.1080/19370679.2010.12023158

Deniz, T. (2013). Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi coğrafya açısından bir değerlendirme**.** *Doğu Coğrafya Dergisi, 18*(29), 65–78.

Doğan, M., & Bostan, H. (2025). The island of Cyprus and the Turkish Republic of Northern Cyprus from a geopolitical point of view. *Eastern Geographical Review, 30*(53), 83-95 https://doi.org/10.17295/ataunidcd.1515896

Dudeen, B. (2001). The soils of Palestine (The West Bank and Gaza Strip) current status and future perspectives. *Options Mediterraneennes*, *34*, 203-225.

El-Awaisi, A. F. (2015). *Yeni bir jeopolitik teori: Beytülmakdis bereket daireleri teorisi*. İsra Vakfı

El Husseini, R. (2010). Hezbollah and the axis of refusal: Hamas, Iran and Syria. *Third World Quarterly*, *31*(5), 803-815. https://doi.org/10.1080/01436597.2010.502695

Elmacı, S. (2018). Türkiye'de nükleer enerji santralleri kurulmasının coğrafi açıdan değerlendirilmesi. *Journal of Turkish Studies*, *13*(3), 283-298. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12992

Erkal, H. Y. (2018). Enerji güvenliğine yönelik tehditler ve enerji güvenliği politikalarindaki değişim. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 63-78.

Falah, G.W. (2005). The geopolitics of 'Enclavisation'and the demise of a two-state solution to the Israeli – Palestinian conflict. *Third World Quarterly*, *26*(8), 1341-1372. https://doi.org/10.1080/01436590500255007

Fildiş, A. T. (2012). Birleşmiş Milletler' in Taksim kararı ve İsrail Devleti' nin yaratılışı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(1), 337-347.

Filiu, J.P. (2014). The twelve wars on Gaza. *Journal of Palestine Studies*, *44*(1), 52-60. https://doi.org/10.1525/jps.2014.44.1.52

Filiu, J. P. (2024, January 1). *Why Gaza matters*. Foreign Affairs. https://www.foreignaffairs.com/middle-east/why-gaza%20matters?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=article_link&utm_term=article_email&utm_content%20=20250518

Flint, C. (2006). *Introduction to geopolitics*. Routledge

Granieri, R. J. (2015). What is geopolitics and why does it matter? *Orbis*, *59*(4), 491-504. https://doi.org/10.1016/j.orbis.2015.08.003

Gulliot, P. (2025, March 13). *The Ben Gurion Canal Project: A viable alternative to the Suez Canal?* This is Beirut. https://thisisbeirut.com.lb/articles/1310246/the-ben-gurioncanal-project-a-viable-alternative-to-the-suez-canal

Hammond, C. A. (2014). *Shalom/salaam/peace: A liberation theology of hope*. Routledge.

Halliday, F. (2005). *The Middle East in international relations: Power, politics and ideology*. Cambridge University Press.

Hanafı, S. (2025, February 10). *The future of Gaza in a geopolitical context*. The Arab NGO Network for Development. https://annd.org/en/publications/details/the-future-of-gaza-in-a-geopolitical-context-sari-hanafi

Handel, A. (2014). Gated/gating community: The settlement complex in the West Bank. *Transactions of the Institute of British Geographers*, *39*(4), 504-517. https://doi.org/10.1111/tran.12045

Juraev, Z. (2025, February 27). *Gaza: In view of geopolitical studies*. Springer Nature. https://communities.springernature.com/posts/gaza-in-view-of-geopolitical-studies

Juraev, Z., & Ahn, Y. J. (2025). Geopolitical perspectives on Khalidi's Hundred Years' War on Palestine. *Eastern Geographical Review*, *30*(53), 194-200.

Kalaycıoğlu, S. (2023, 4 Aralık). *Gaza Marine'in Belirsiz Geleceği*. Türk Asya Stratejik Araştırmaları Merkezi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72469/gaza_marinein_belirsiz_gelecegi

Karaman, L. M. (1996). *Filistin*. TDV İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin

Karaman, L. M. (1996). *Filistin Kurtuluş Örgütü*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin-kurtulus-orgutu

Khalil, S. (2023, December 17). *What is Israel's Ben Gurion canal plan and why Gaza matters*. The New Arab. https://www.newarab.com/news/what-israels-ben-gurion-canal-plan-and-why-gaza-matters

Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin politikası ve Filistin mandası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *3*(25), 65-78.

Kemiksiz, N. N. (2018). Arap-İsrail Savaşı ve bölgesel yansımaları. *Journal of Awareness*, *3*(5), 127-144. https://doi.org/10.26809/joa.2018548623

Kürüm, R. S. (2021). Uluslararası ilişkilerde nitel yöntemlerle makale yazımı: Vaka analizi ve incelikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (42), 149-169.

Levy, G. (2002). *Nation-building, state formation and the construction of the Israeli educational system*. The London School of Economics and Political Science.

Lewin-Epstein, N., & Cohen, Y. (2019). Ethnic origin and identity in the Jewish population of Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(11), 2118-2137. https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1492370

Lewis, B. (1980). Palestine: On the history and geography of a name. *The International History Review*, *2*(1), 1-12. https://doi.org/10.1080/07075332.1980.9640202

Lewis, B. (2022). *Modern Ortadoğu nasıl kuruldu?* Kronik Yayınları.

Lopez, R. (2023, December 1). *Offshore Gaza: Gas in deep-water sedimentary reservoir rocks as another element in the conflict*. The European Geosciences Union:. https://blogs.egu.eu/divisions/ssp/2023/12/01/offshore-gaza-gas-in-deep-water-sedimentary-reservoir-rocks-as-another-element-in-the-conflict/

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel Yayıncılık

Mills, E. (1932). *Census of Palestine 1931.* Greek Convent&Goldberg Press.

Musmr, F. (2024, May 22). *The Ben Gurion Canal: Multi-billion-dollar investment project*. Global Arab Network. https://www.english.globalarabnetwork.com/2024/05/22/the-ben-gurion-canal-multi-billion-dollar-investment-project/

Özgen, N. (2014). Reflections of Syrian chaos to Turkey: A geopolitical analysis. S. Banerjee & Ş. Erçetin (Eds.), *Chaos, complexity and leadership* içinde (pp. 507–518). Springer https://doi.org/10.1007/978-94-007-7362-2

Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve barış: Doksanlı yıllarda Filistin-İsrail sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *64*(3), 169-194.

Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS). (2022). *Palestinian Central Bureau of Statistics*. Labour Force Survey, 2022. https://www.pcbs.gov.ps/en/statistics/?selectedItemId=cc3a3159%20b6c2-4207-94bf%201e748611a201&tableCategory=collapse5180&table=0047Portals0047_Rainbow0047Documents0047Employment0020by0020industry00202020_1_e.htm&tabletype=1

Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS). (2021, September 21). *Palestinian Central Bureau of Statistics*. Area, Population, and Population Density in Palestine by Governorate, 2021. https://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/LUS3E.html

Pappe, I. (2022). *A history of Modern Palestine*. Cambridge University Press.

Petsangouraki , E. (2024, January 21). *Is natural gas the real reason for the genocide in Gaza?* Diem25. https://diem25.org/is-natural-gas-the-real-reason-for-the-genocide-in-gaza/

Pezzulli, B. (2024, February 26). *The Ben Gurion Canal: Vision Amidst Upheaval*. The Times of İsrael. https://blogs.timesofisrael.com/the-ben-gurion-canal-vision-amidst-upheaval/

Reyhanoğullari, M., & Özgen, N. (2023). Suriye krızi ve İran'ın inşacı politikaları: "Şii Hilali" üzerine bir değerlendirme. *Ege Coğrafya Dergisi*, *32*(1), 115-134. https://doi.org/10.51800/ecd.1283827

Sánchez, M. F. C. (2022). The exploitation of natural resources in Area C of the West Bank as indicator of annexation. *Africana Studia - Revista Internacional de Estudos Africanos*, *1*(37), 27-47. https://doi.org/10.21747/0874-2375/afr37a3

Sarkoz, B. (2019). *Fethinden Emevîlerin sonuna kadar Gazze* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Harran Üniversitesi.

Sykulski, L. (2012). *Geopolitics: Grounded in the past, geared toward the future*. Polish Geopolitical Society.

TRT Haber. (2023, Kasım 24). *İsrail'in hayali: Ben Gurion Kanalı*. TRT Haber. https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-hayali-ben-gurion-kanali-815503.html

United Nations Environment Programme. (2009). *Environmental assessment of the Gaza Strip following the escalation of hostilities in December 2008-January 2009*. United Nations Environment Programme.

Wintour, P. (2025, July 20). *Recognised Palestinian state could develop disputed gas resources, expert says*. The Guardian. https://www.theguardian.com/world/2025/jul/20/recognised-palestinian-state-could-develop-disputed-gas-resources-expert-says

Yıldırım, Y. (2021). İsrail-Filistin sorununda iki devletli çözüm arayışları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. https://doi.org/10.26466/opus.874933

Yücel, B. (2012). Siyasi coğrafya açısından Filistin sorunu. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zaccour, A. (2023, December 23). *Gas at stake in Gaza? Why this theory doesn't hold true*. Lorient Today. https://today.lorientlejour.com/article/1357621/gas-at-stake-in-gaza-why-this-theory-doesnt-hold-true.html

Zaineldeen, U., & Aish, A. (2012). Geology, geomorphology and hydrology of the Wadi Gaza catchment, Gaza Strip, Palestine. *Journal of African Earth Sciences*, *76*, 1-7. https://doi.org/10.1016/j.jafrearsci.2012.07.005

Zeidan, A. (2025, May 15). *Natural gas in the Gaza Strip*. Encyclopaedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/Natural-gas-in-the-Gaza-Strip

Ziadah, R. (2025, February 4). Geopolitics of genocide. *Transnational Institute*. https://www.tni.org/en/article/geopolitics-of-genocide